

ÇEVİRİ KURAMLARINI YENİDEN YORUMLAMAK: YERELLEŞTİRME ENDÜSTRİSİNİN SKOPOS VE ÇEVİRİYE İLİŞKİN EYLEM KURAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mehmet Cem ODACIOĞLU¹

Şaban KÖKTÜRK²

Öz

Bu çalışmada, işlevci çeviri kuramları arasında yer alan Mänttärî'nin “çeviriye ilişkin eylem kuramı” ve Vermeer'in Skopos kuramlarının günümüz koşullarında nasıl alınması gerektiği incelenmiştir. Her iki kuram da 20. yüzyılın ikinci yarısının sonlarına doğru geliştirilmiş ve çeviribilim camiası tarafından bugün bile geçerliliği savunulan kuramlar/paradigmalar arasında gösterilmektedir zira kendinden önceki diğer çeviri kuramlarının aksine, Skopos ve çeviriye ilişkin eylem kuramı erek odaklılığı vurgulamaktadır. Neticede, çeviri eylemi erek kültürün beklentilerine göre yapılmalıdır. Ne var ki, 1990'lardan sonra popülerleşen ağ teknolojisi ve yerelleştirme endüstrisi çevirinin uygulanma şeklini de değiştirmiştir. Buna paralel olarak, dijital çağın etkisini hızla arttırdığı düşünülürse, çalışmada tartışılan çeviri kuramlarının da yeni nesillere faydalı olmaya devam edebilmesi ve çeviribilimin olgun bir bilim dalı haline geldiğini kanıtlayabilmek için yeniden yorumlanması gerekmektedir. Bu nedenle, çalışma boyunca, bu iki kuramdan yola çıkılarak, günümüzde gelinen nokta değerlendirilmiş ve yeniden yorumlanması gerektiği düşünülen söz konusu kuramlar üzerinde yerelleştirme endüstrisinin etkisi tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: işlevci kuramlar, Skopos kuramı, çeviriye ilişkin eylem kuramı, erek odaklılık, yerelleştirme endüstrisi, dijital çağ.

RE-INTERPRETING TRANSLATION THEORIES: THE EFFECT OF LOCALIZATION INDUSTRY ON SKOPOS AND TRANSLATIONAL ACTION THEORIES

Abstract

This study examines how Mänttärî's “Translational Action Theory” and Vermeer's “Skopos Theory” which are among functional translation theories should be received today. Both of the theories were developed in the late twentieth century and they are regarded as being effectual by translation scholars even today because these theories, unlike the former ones, underscore target-orientedness. As a result, translation activity must be done in favour of the target audience. However, since 1990s, the network technology and localization industry have been popularized and have changed the way translation is done. Correspondingly, considering the increasing influence of the digital age, the translation theories discussed in this study must be re-interpreted in order for them to be useful to new generations and prove the fact that translation studies is now a matured discipline. Therefore, these two theories are evaluated by focusing on their status today and the effects of the localization industry on these theories are questioned in the study.

Key words: functional theories, Skopos theory, translational action theory, target-orientedness, localization industry, digital age.

¹ Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü Araştırma Görevlisi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim ABD Doktora öğrencisi, codacioglu@sakarya.edu.tr

² Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü Öğretim Üyesi, skokturk@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Bilindiği gibi, çeviri etkinliğinin bilimsel adı olan çeviribilim (translation studies) ilk defa Holmes tarafından 1972’de kaleme aldığı “The Name and Nature of Translation Studies” (Çeviribilimin Adı ve Doğası) adlı bildirisinde dile getirilmiştir. Holmes, bu bildirisiyle çeviribilimi kuramsal, betimleyici ve uygulamalı olmak üzere üç alana ayırmış ve bunları da kendi aralarında kategorize etmiştir (bkz. Holmes 1972/2008, Munday, 2008). Bu tarihten itibaren, çeviribilim disiplinler arası bir bilim dalı olma yolunda önemli adımlar kaydetmiş, çeviri pratiği ve çeviri ürününün incelenmesine yönelik pek çok kuram geliştirilmiştir. Geliştirilen kuramlar çeviribilimin farklı dönemlerden geçmesine yol açan paradigma değişimlerinin de bir habercisi olmuşlardır. Çeviribilim henüz gelişme aşamasında dilbilimsel odaklı çeviri kuramlarının etkisi altındayken, çeviri etkinliğinin çoğunlukla dilsel bir aktarım olduğu düşüncesi hâkimdi. Ancak, dilbilimsel odaklı çeviri yaklaşımlarının çeviriyi tanımlamada yetersiz kalmaya başladığı andan itibaren, çevirinin sadece dilsel aktarım olarak nitelendirilemeyeceği, aynı zamanda bir kültür aktarımı da olduğu vurgulanmaya başladı.

Buna paralel olarak söz konusu çalışmada, çevirinin diller arası bir kültür aktarımı olduğunu savunan ve çeviribilimde ayrı bir paradigmayı teşkil eden işlevci çeviri kuramlarından Mänttari’nin “çeviriye ilişkin eylem” (translational action) ve Vermeer’in “Skopos” kuramlarının geliştirildiği dönem dışında (1980’ler) günümüz koşullarında nasıl alınılması gerektiği incelenmiştir. Bu açıdan, çeviribilimin özellikle teknoloji alanıyla kurduğu iletişim ele alınmış ve yerelleştirme endüstrisinin çalışmaya konu edilen kuramlar üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Burada asıl hedeflenen ise, çeviribilimin daha fazla olgunlaşmaya meyilli devingen bir bilim dalı olduğunu ortaya koymaktır.

1.1 Literatür Taraması

Türkiye’de çeviribilimin teknoloji alanıyla kurduğu iletişimi ve yerelleştirme endüstrisini inceleyen pek çok kuramsal ve pratik çalışma mevcuttur: Sinem Canım’ın yüksek lisans ve doktora tezleri³, Şahin’in *Çeviri ve Teknoloji* (2013) kitabı, Ersoy ve Balkul’un “Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar” (2012) adlı makalesi, Yazıcı’nın *Yazılı Çeviri Edinci* (2007) adlı kitabı Türkiye’deki literatüre örnek verilebilecek önemli eserler arasındadır⁴.

1.2 Araştırma Sorunları

1. Çeviribilimin doğasında günümüz koşullarında herhangi bir değişiklik yaşanması olası mıdır?
2. Teknolojinin çeviribilime etkileri neler olabilir?
3. Yerelleştirme endüstrisinin çeviribilim üzerindeki etkisi nedir?

³Türkiye’de Çeviri Bürolarında Web Sitesi Yerelleştirmelerine Bu Süreçte Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı (2008) (YL), *Web Sitesi Yerelleştirmelerinde Bir Eyleyenolarak Çevirmenin Konumu: Türkiye Örneği* (2013), (DT).

⁴Bizim çalışmamız ise çeviribilimin teknoloji ile etkileşiminde “çeviriye ilişkin eylem kuramı” ve “Skopos kuramını” inceleyerek, bu kuramların ele alınış şeklinde yaşanması muhtemel değişimleri tartışmaya açmayı hedeflemiştir. Çalışmada karşılaştırmalı ve betimleyici yöntemlerden faydalanılmıştır.

4. Mänttärî'nin işbirliği yaklaşımıyla yerelleştirme iş akış sistemi karşılaştırılırsa, nasıl bir sonuç ortaya çıkar?

5. Skopos kuramının yerelleştirme iş akış sistemine uyarlanmasında bir algı değişimi yaşanması beklenebilir mi?

2. Yerelleştirme Endüstrisi

Yerelleştirmenin pek çok farklı tanımı bulunmaktadır. Öner'e göreyerelleştirme, “yazılım ve ürün (web) ürünlerinin ulaşacağı kitleye göre kullanıma hazır hale getirilmesi” (Öner, 2006: 34) olarak tanımlanırken, LISA (Localisation Industry Standard Association, Türkçesi Yerelleştirme Endüstrisi Standartları Birliđi olarak bilinir⁵) yerelleştirmeyi, “bir ürün ile ilgili içeriğin ve bileşenlerin kaynak ortamdan alınarak, ürünün satılacağı ve kullanılacağı erek/yerel ortama dilsel ve kültürel olarak uygun şekilde aktarılması” (akt. Pym, 2010: 122) biçiminde tanımlar. Bu sözcüğün İngilizcesi “localization”, localisation”, Alıncası ise “lokaliserung” olarak bilinmektedir.

Özellikle, 1980'lerden itibaren Amerikan Şirketi Microsoft, Kuzey Amerika pazarı için yazılım programları geliştirmeye başlamıştır. O dönemlerde üretilen yazılımların ağırlıkta Almanca, Fransızca ve İspanyolca dillerine çevrilmesi yeterliydi zira çeviri hacmi büyük boyutlara ulaşmamıştı. Ancak pazarların büyümesiyle, uluslararası arenada üretkenliği artırmak ve rekabetçi ekonomiye ayak uydurabilmek amacıyla, şirketler politikalarını değiştirmeye başladılar. (Pym, 2010:121). Ayrıca bilgisayar teknolojilerindeki çeşitlilik ve bilgisayar fiyatlarında yaşanan düşmeler, çeviri teknolojileri (çeviri bellekleri, elektronik bütünceler, çevrimiçi veritabanları, elektronik terim bankaları gibi bilgisayar destekli çeviri araçları) ve yerelleştirme endüstrisine duyulan talebi artırmıştır. Bilgisayar kullanıcıları artık masaüstü ve dizüstü bilgisayar modellerinden her ikisine de sahip hale gelmiştir. Bununla beraber, internetin yaygınlaşmasıyla yazılım yerelleştirmesi kadar web yerelleştirmesi de önemli bir konum kazanmış ve son zamanlarda da oyun kullanıcılarının sayısının artmasına paralel olarak, oyun yerelleştirmesi bir yerelleştirme alt türü olarak popüler hale gelmiştir.

Yerelleştirme endüstrisinin mantığı, dijital ürünlere ait içeriklerin zamanında çevrilmesini sağlayarak, orijinal ürün ile yerelleştirilen ürün sürümlerinin aynı anda piyasaya sürülmesini mümkün kılmaktır. Böylelikle, şirket ürünün piyasaya sürülmesiyle ilgili olarak bir gecikme yaşamayacak ve maddi kayba uğramayacaktır. Zira yerelleştirme endüstrisinde çeviri, kaynak metin üretilirken onunla eş süremliler başlatılır. Bu da çevirinin zamanında yetişmesi demektir. Oysa klasik çeviri anlayışında önce kaynak metin üretilir, sonra çeviri süreci başlar (bkz. Bowker, 2002: 129). Bu da şirket politikasına ters bir durum teşkil edebilir. Zira çeviri sonradan yapıldığından ürün tüm dünyada aynı anda piyasaya sürülemeyebilir. Bu da şirket için maddi kayıp anlamına gelir.

Yerelleştirme projelerinde önemli olan ilk basamak bir şirket politikası olan küreselleştirme basamağıdır. Bu aşamada, şirket yerelleştirilecek ürünün küresel bir boyut kazanıp kazanamayacağını, bir başka ifade ile dünyanın diğer bölgelerinden ekonomik kâr elde edilip edilemeyeceğini saptar. Bir sonraki aşama ise yerelleştirme alanında sıkça karşılaşılan “uluslararasılaştırma” aşamasıdır. Uluslararasılaştırma, tasarım ve belge

⁵ LISA 2011 yılında kapanmıştır.

geliştirme (ürün) safhasında gerçekleşir ve böylece yerelleştirme sonrası yeniden bir tasarım yapmak gerekmez (LISA'danakt. Pym, 2010: 122). Uluslararasılaştırma aşamasında, kaynak kültüre ait malzeme her türlü kültüre özgü kavramdan arındırılarak, tarafsız veya standart hale getirilir. Böylelikle, yerelleştirme aşamasında çevirmen ve yerelleştirme projesinde görev alan diğer aktörleri/uzmanları zorlayacak herhangi bir unsur olmayacak ve ürüne ait içerik mümkün olan en kısa sürede yerelleştirilebilecektir.

Yerelleştirme projelerinin geleneksel çeviriden bir diğer farkının ekip temelli bir şekilde yürütülmesi olduğu ileri sürülebilir. Bir yerelleştirme projesinde; proje yöneticisi, çevirmen ve kıdemli çevirmenler, yerelleştirme uzmanı, düzeltmenler, kalite kontrol uzmanları, yerelleştirme mühendisi, masaüstü yayıncıları vb. bulunur (Sin Wai, 2013:354). Bu aktörlerin sayısı ve ekipteki dağılımları projeden projeye değişiklik gösterebilir. Ancak, görüldüğü gibi çevirmen ekip temelli çeviride yalnız bırakılmamakta ve görev dağılımı uzmanlık alanlarına göre yapılmaktadır. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bir karşılaştırma bir sonraki bölümde yapılacaktır.

3. HolzMänttəri'nin “Çeviriye İlişkin Eylem” Kuramı

Finlandiyalı çeviri kuramcısı ve profesyonel çevirmen Holz-Mänttəri, *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode (Translational Action: Theory and Method; Çeviriye İlişkin Eylem: Kuram ve Yöntem) (1984)* kitabında çeviriye ilişkin eylem kuramıyla ilgili detaylı bilgi vermektedir. Holz-Mänttəri'ye göre, her eylemin bir amacı vardır. Dolayısıyla, bir eylem olan çevirinin de bir amacı vardır. Ayrıca ona göre, çeviri bir iletişim sürecidir. Dolayısıyla çevirinin amacı iletişim işlevini yerine getirmesidir. Burada öne çıkan etmen kaynak metin değil, erek kültürde belirlenen amacı yerine getirme kaygısıdır. (Gürçağlar, 2011: 121). Amacın belirlenmesinde ise erek kitlenin beklentilerini ön planda tutan çevirmen, kültürler arası iletişimde belli bir amaç doğrultusunda erek metin üreten uzman olarak görülmektedir (Mänttəri, 1984: 62). Çevirmeni uzman konumuna taşıyan bu kuram o halde yapısı itibarıyla uzmanlık alan metinlerine daha kolay uygulanabilmektedir (bkz. Teknik metinlerin çevirisi) “Çeviriye ilişkin eylem kuramının” uygulanması esnasında, Holz-Mänttəri hiyerarşik yapılı bir işbirliği modeli ortaya atar:

1. **İşi başlatan (çeviriye başlatan, initiator):** Çeviri işine ihtiyaç duyan şirket veya birey.
2. **Komisyoncu, (iş/çeviriye ısmarlayan, besteller):** Çevirmenle bağlantıya geçen kişi/kişiler.
3. **Kaynak metnin üreticisi, yazarı (Ausgangstext/Texter):** Çeviri metnin üretiminde rol oynaması gerekmez. Ancak pasif de olsa bir rolü olabilir.
4. **Erek metnin üreticisi (Translators):** Çevirmen.
5. **Erek metnin kullanıcısı (Zieltext/Applikators):** Erek metni kullanan kişi. Eğitim materyali olarak erek metni kullanan öğretmen bu kategoriye örnek verilebilir.
6. **Erek metnin alıcısı (Zieltext/Rezipient):** Erek metnin son alıcısı. Erek metni kullanan öğretmenin hitap ettiği kesim söz gelimi, öğrenciler erek metnin alıcısı olabilir (Mänttəri, 1984: 110-11, krş. Munday, 2008:78).

Yukarıdaki işbirliği modelindeki aktörlerin her birinin amacı ve üstlendikleri görevler birbirinden farklı olabilir. Ancak, amaçlar farklı olsa bile, alıcı kitle için her biri işlevsel bir çeviri metin üretmeyi amaç edinir. Zaten işlevci yaklaşımların en önemli özelliklerden biri çeviriyi dilbilimsel bir süreç olarak nitelendiren kuramlardan sıyrılarak, onu gerek iletişimsel gerekse de toplumsal bir eylem olarak ele almalarıdır (Gürçağlar, 2011: 120-121). Holz-Mänttari'nin “çeviriye ilişkin eylem kuramı” tam da bu açıklama uygun düşmektedir.

4. Vermeer'in “Skopos Kuramı”

Skopos, Yunanca bir kelime olup “amaç”, “hedef”, “niyet” anlamlarına gelir. Skopos kuramı Vermeer tarafından geliştirilmiş olup, Reiss'in da katkıları olmuştur. Kurama 1984'te her iki dilbilimci ve çeviribilimcinin birlikte çıkardıkları *GrundlegungeinerallgemeineTranslationstheorie (Groundworkfor a General Theory of Translation; Genel Bir Çeviri Kuramının Temelleri)* adlı kitapta geniş ölçüde yer verilmiştir (Munday, 2008: 79). Vermeer'de tıpkı Holz-Mänttari gibi, her eylemin bir amacı olduğunu belirterek, çevirinin de eylem olarak bir amacı olduğunu ileri sürer. O halde çeviriye ilişkin eylem kuramının her formu, çeviri de dâhil olmak üzere, bir eylem olarak ele alınmaktadır. Her eylemin de bir amacı, niyeti bulunmaktadır. Skopos da yukarıda belirtildiği gibi teknik bir terim olarak, çevirinin amacı ve niyeti anlamına gelir. Vermeer'e göre her eylemin sonunda bir sonuç, yeni bir durum, olay oluşur. Çeviriye ilişkin eylemin sonucunda ise hedef metin meydana gelir Vermeer buna *translatum* (çeviri metin) da demektedir (1989/2000:221).

Çeviri işi başlamadan, çevirmenin çeviri sürecinde yerine getirmesi beklenen amacı genelde işveren tarafından belirlenir. İşveren çevirmenle müşterisinin beklentisi doğrultusunda temasa geçerek, gerekli bilgileri çevirmene verir ve amaç saptanır (bkz. Vermeer, 1989/2000: 221). Mänttari'nin kuramına benzer şekilde, Skopos kuramında, çevirmen uzman olarak ele alınır. O, kendisine verilen çeviri işini yapmak ve bir erek metin üretmekle sorumlu bir uzmandır. (bkz. Vermeer, 1989/2000: 222). Uzman konumundaki çevirmen ayrıca çeviriye başlamadan ne zaman, nasıl, vb. sorular sorarak amacını netleştirebilir (bkz. Mänttari ve Lasswellformülü) (Vermeer, 1989/2000:229).

Skopos kuramının 6 temel kuralı vardır:

1. Erek metni belirleyen çevirinin amacıdır.
2. Kaynak metin, kaynak dilde bir bilgi aktarımıyken, erek metin benzer bir aktarımı erek kültürde gerçekleştirir.
3. Ancak erek metnin gerçekleştirdiği bilgi aktarımı kaynak metne yansımamaktadır.
4. Erek metin kendi içinde bağdaşık olmalıdır.
5. Erek metin kaynak metinle bağdaşık olmalıdır.
6. Yukarıda anılan kurallar hiyerarşik bir düzende verilmektedir ve skopos kuralı hepsinden önce gelmektedir (Gürçağlar, 2011: 124, krş. Munday, 2008:80).

6 temel kurala dayanan Skopos kuramına yönelik bazı çeviribilimciler tarafından eleştiriler de yapılmıştır. Bunların belli başlıları şöyle özetlenebilir:

- **Eleştiri 1:** Her eylemin bir amacı olmayabilir.

- **Eleştiri 2:** Her çevirinin bir amacı olmayabilir. Bazı çeviribilimciler örneğin edebi çevirinin bir amacı olmadığını iddia edebilir.

Vermeer bu ve benzeri eleştirilere karşı Skopos kuramını şu şekilde savunur:

1. Eylemin amacı yoksa ona eylem diyemeyiz. Bir şairin aklına şiir yazmak geldiğinde henüz bir eylem olmayabilir. Ancak şair şiiri yazmaya başladığı anda bir eyleme girişmiş demektir. Dolayısıyla şiir yazma düşüncesi amaçlanmış bir eylem haline dönüşür. “Sanat sanat içindir” ifadesinde dâhi bir amaç gizlenmiştir. Yazarın amacı da okuyucusunu eğlendirmek, bir dönem hakkında bilgi vermek ve hatta eseri üzerinden para kazanmak ve meşhur olmak olabilir (bkz. Vermeer, 1989/2000: 224-225).

2. Çeviri bir eylemse mutlaka bir amacı vardır. Çevirmen bazen bilinçdışı olarak bile bir hedef kitleye hitap eder. Reklam metinleri bir amaçla çevrilir. Farklı dönemlerde, farklı koşullar altında bir metnin farklı amaçlar belirlenerek çevrilmesi de Skopos ile ilişkilendirilebilir (bkz. Vermeer, 1989/2000: 226-227).

5. Yerelleştirme Endüstrisinin Skopos Kuramı ve Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı Üzerindeki Etkisi

Skopos kuramını geliştirirken, Vermeer aslında Reiss ile beraber tam bir kuram önerisinde bulunmadığını, amaçlarının yeni bakış açıları sunmaktansa, bazı konuları farklı şekilde ele almak olduğunu belirtir (Reiss ve Vermeer, 1984/2014:16). Farklı şekillerde ele alınan durum ve koşullar her dönem değişiklik arz edebilir. Bununla ilgili olarak, Vermeer bir başka makalesinde ayrıca bir kuramın yeni gelişmeler kapsamında yeni sonuçlar üretebilmek ve bundan gelecek nesillerinden faydalanabilmesi için yeniden yorumlanmaya ihtiyaç duyabileceğini de ileri sürer (1994:9). Dolayısıyla, yukarıda kısaca özetlenen “çeviriye ilişkin eylem kuramı” ve “skopos kuramının” günümüz koşullarında, teknolojinin de etkisiyle yeniden yorumlanması, Vermeer’in düşüncesiyle farklı şekilde ele alınması gerekmektedir. Munday’e göre küreselleştirmenin ve yerelleştirmenin çeviribilimdeki pratik ve kuramların yeniden değerlendirilmesine katkı yapabilecek nitelikte olması da savımızı doğrulamaktadır (bkz. Munday, 2008: 194).

Yerelleştirme endüstrisinin önce yazılım sonra web sitesi ve video-oyunları alanlarında etkinliğini artırmasıyla, çeviriye ilişkin eylem ve Skopos kuramlarının iki kültürlü uzman olarak nitelendirdiği çevirmen tanımı değişmiştir. Çevirmen/yerelleştirmen, artık çoğunlukla yerelleştirme endüstrisinin kendisine sağladığı çeviri araçlarından yararlandığı için sadece iki dil arasında kültür aktarımı yapan bir uzman değildir. Çevirmen bundan böyle ayrıca bir teknoloji aktarımcısıdır. Dolayısıyla, çevirmenin salt dil ve kültür edincine sahip olması teknoloji alanında başarılı çeviri yapılmasına yetmeyebilir. Bu nedenle yerelleştirme alanında çeviri yapacak çevirmenlerin görev tanımlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Artık çevirmenin neyi bildiğinden çok, teknolojik çeviri araçlarını (çeviri bellekleri, terminoloji veritabanları, elektronik bütünceler, vb.) nasıl kullanabildiği önemlidir. Çevirmen bundan böyle dilsel ve kültürel aktarımcı niteliğinin yanı sıra, Pym’in deyiimiyle “teknik bir iletişim uzmanı” (Pym, 2012:5) konumuna gelmiştir. Günümüz çeviri piyasasında zaman kavramı oldukça önemlidir. Buna paralel olarak, yerelleştirme sektörü için hizmet veren bir çevirmenin kaliteli çeviri yapmasından çok birden fazla çeviri işini aksatmadan yapabilmesi

ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla çeviride kaliteden ziyade, çeviride üretkenlik kavramı baskın olmaya başlamıştır. Bir çevirmenin üretken olabilmesi için de çeviri araçlarının işlevlerini bilmesi ve farklı yerelleştirme projeleri için değişik araçları kullanabilmesi gerekmektedir. Holz-Mänttari çeviriye ilişkin eylem kuramından bahsederken, bir işbirliği kuramı ortaya atar. Yukarıdaki bölümde özetlenen çeviri sürecindeki altı aktörden oluşan bu işbirliği yaklaşımı⁶: yerelleştirme endüstrisinin benimsediği ışakış sistemiyle aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır⁶:

Tablo 1: Mänttari'nin İşbirliği Yaklaşımı ve Yerelleştirme İş Akış Sistemi

<p>1. İş başlatan (çeviriyi başlatan, initiator): Çeviri işine ihtiyaç duyan şirket veya birey.</p> <p>2. Komisyoncu, (iş/çeviriyi ısmarlayan, besteller): Çevirmenle bağlantıya geçen kişi/kişiler.</p> <p>3. Kaynak metnin üreticisi, yazarı (Ausgangstext/Texter): Çeviri metnin üretiminde rol oynaması gerekmez. Ancak pasif de olsa bir rolü olabilir.</p> <p>4. Erek metnin üreticisi (Translatör) Çevirmen.</p> <p>5. Erek metnin kullanıcısı (Zieltext Applikator): Erek metni kullanan kişi. Eğitim materyali olarak erek metni kullanan öğretmen bu kategoriye örnek verilebilir.</p> <p>6. Erek metnin alıcısı (Zieltext Rezipient): Erek metnin son alıcısı. Erek metni kullanan öğretmenin hitap ettiği kesim söz gelimi, öğrenciler erek metnin alıcısı olabilir (Mänttari, 1984: 110-11, krş. Munday, 2008:78).</p>	<p>1. Hazırlık aşaması: Proje plan ve programının hazırlanması;. Proje takımının oluşturulması; Ürünün analiz edilmesi ve terminoloji araştırması, Üretim öncesi planlama; Terimler Sözlüğü geliştirme (Hatim ve Munday, 2004: 321)</p> <p>2. Dilsel Araştırma ve çeviri görevi: Yazılımın çevirisi, Çevrimiçi yardım dosyalarının çevirisi, çevrim içi dokümantasyon işlemleri; Öğretici Başlangıç (tutorial); Demolar; Çıktısı alınmış belge, Hedef Dil ekran görüntüsünün dâhil edilmesi; Disk etiketleri; Paketleme; Eklentiler (Hatim ve Munday, 2004: 322)</p> <p>3. Mühendislik Görevleri: Yazılımdan metinlerin çekilmesi; Çevrilen belgenin orijinaline oranla fazlaşmasından ötürü masaüstü yayıncılık düzenleme aşamasından geçirilmesi; Çevirinin fazlaşmasından dolayı diyalog kutularının yeniden boyutlandırılması; kısa yol tuşları, araç ipuçları, sekme sırası (taborder), menü seçenekleri, klavye tuşlarının uyarlanması; Liste kutucuklarının sıralama düzenlerinin uyarlanması, Yardım Hazırlama Araçlarını kullanarak yardım dosyalarının derlenmesi; Multimedya (çokluortam) dosyalarının ve gömülü grafik içeren metinlerin yerelleştirilmesi; Metni içeren ses efektlerinin yeniden oluşturulması (Hatim ve Munday, 2004: 322) (krş. (Esselink, 2000).</p> <p>4. Yapıların Sınanması: Yerelleştirilmiş yazılıma karşı tutarlılık denetiminin yapılması; Kullanıcı arayüzü sınanması; İşlevsel sına ve Kozmetik sına (Hatim ve Munday, 2004: 322)</p>
---	---

⁶Bu çalışmada incelenen tabloyla ilgili ayrıntılı ve benzer bir karşılaştırma, 7.Dünya Eğitim Bilimleri Konferansında Odacıoğlu ve Köktürk (2015) tarafından hazırlanan bir bildiriye ortaya konmuştur. Söz konusu çalışmanın bu yıl içinde *Procedia-SocialandBehavioralSciences* Dergisinde yayınlanması beklenmektedir.

HolzMänttəri'nin işbirliği tablosuna bakıldığında, çeviri sürecindeki işbirliğinin yerleştirme iş akış sistemiyle karşılaştırıldığında daha pasif ve art süremliliği olduğu görülür. Zira çeviriyi başlatan yani çeviriye ihtiyaç duyan taraf önce çevirinin yapılması için bir aracı ile (örn. yayınevi) görüşür. Aracı/yayın evi çeviriyi ismarlayan taraf olarak çevirmenle irtibata geçer. Çevirmen uzman konumunda çeviriyi yapmaya başlar. Bu noktada, kaynak metnin yazarından nadiren de olsa işbirliğine katılması istenebilir. Çeviri tamamlandıktan sonra, erek metnin kullanıcıya ulaşır. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi erek metnin kullanıcıya çeviriyi öğrencilere ders materyali olarak okutan öğretmen olabilir. En son alıcısı ise öğretmenden ders materyalini alan öğrencidir. İşbirliği sürecindeki aktörler arasında oluşan zaman farkı işbirliğini art süremliliği ve nispeten pasif hale getirmektedir. HolzMänttəri'nin işbirliği kuramının pasif olduğu Ersoy (2012: 121) tarafından da dile getirilmektedir:

“Mänttəri'nin saydığı işbirliği katılımcılarını çeviri ürünü üretilme süreci açısından ele aldığımızda, çevirmenin bu süreçte aktif olarak bu katılımcıların gerekli olanlarıyla ya hiç ya doğrudan yüz yüze gelme şansı bulunmamakta ya da zorlu koşullar sonucu bağlantı kurma şansı bulunmaktadır. Bu süreçte çevirmenin kolay bağlantı kurmadığı katılımcılardan birisi kaynak metnin üreticisidir. Diğer yandan çevirmenin erek alıcılarla da bağlantı kurma olanakları çok sınırlı durumdadır. Çeviri ihtiyacı olan kişiyi de çevirmenin çoğu durumlarda tanımama olasılığı yüksektir.”

Oysa yerleştirme iş akış sisteminde birbirine genelde ağ teknolojisiyle bağlı bireyler (proje yöneticisi, çevirmenler, yerleştirme mühendisleri, yazılım mühendisleri, masaüstü yayıncılar, kalite kontrol uzmanları vb.) çeviri sürecinde daha aktif ve eş süremliliği bir işbirliğine girer. Böylelikle, yerleştirme iş akış sistemindeki işbirliği daha koordineli bir şekilde yürütülmektedir. Tablo 1'de görülen yerleştirme iş akış sistemindeki hazırlık, dilsel araştırma, çeviri, mühendislik, sınanma aşamalarının her birinde aktif bir işbirliğine ihtiyaç vardır. Zira ürün dağıtımını yapıldıktan sonra yerleştirilen söz konusu ürünle ilgili çeviri hatalarının telafisi mümkün değildir. Ayrıca yerleştirme iş akış sistemlerindeki aşamalara bakılırsa, işbirliğinin daha aktif olması gerektiği göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, çeviribilimcilerin yerleştirme iş akış sistemlerine göre Holz-Mänttəri'nin işbirliği yaklaşımını yeniden yorumlaması beklenmektedir.

Ersoy ve Balkul'a göre (2012: 298), teknolojik ilerleme sonucunda çeviri uygulamalarında değişimler yaşanmış ve yerleştirme gibi yeni uzmanlık alanları ortaya çıkmıştır. Yeni bir uzmanlık alanı olarak yerleştirme çevirmenlerin mevcut profillerini de etkilemiştir. Benzer bir görüş Freigang ve Schmitz tarafından (2002: 245-246'dan akt. Ersoy ve Balkul, 2012: 298) da dile getirilmiştir. Onlara göre yeni çevirmen veya yeni uzmanlık alanına özgü adıyla yerleştirici/yerleştirmen artık izole bir şekilde çalışmamaktadır ve neticede yardım araçlarını ve çeviri sürecine katkı yapacak kişileri kendisi bulmak zorunda değildir. Çevirmen zaten organize bir ekibin içinde yer aldığından, yardım araçları kendisine hazır bir şekilde anında sunulabilmektedir. Bununla paralel olarak daha önceki bölümde, Mänttəri'nin çeviriye ilişkin eylem kuramında olduğu gibi Skopos kuramının da çevirmeni uzman olarak gördüğü belirtilmişti. Vermeer'e göre, çevirmen çeviri işini yapmaktan sorumlu bir uzmandır. Ancak çevirmen doğru bir çeviri üretmek amacıyla zaman zaman diğer çevirmen ve alan uzmanlarına da başvurabilir. Bununla birlikte çeviri süreci bağlamında, Vermeer'in çevirmeni başlıca uzman olarak ele alması onu yüceltmek adına olumlu bir

hareket olsa da, ekip temelli bir yaklaşımı savunan bir yerleştirme projesindeki diğer alan uzmanlarına (proje yöneticisi, bilgisayar mühendisi, yerleştirme mühendisi, grafik tasarımcısı vb.) doğrudan değinilmemesi çevirmenin süreçte çoğunlukla yalnız olduğu izlenimini doğurmaktadır. Özellikle, çeviri teknolojilerinin gelişmesinden önce, çevirmenlerin ağ teknolojisi yoluyla bir yerleştirme projesinde görev almadığı dönemlerde, çevirmen genelde izole bir şekilde çalışmaktaydı. Vermeer'in Skopos kuramının da bu teknolojilerinin henüz tam anlamıyla gelişmediği bir dönemde ortaya çıktığı düşünülürse, yerleştirme projesinde görev alan diğer alan uzmanlarının kuram tarafından çeviri sürecindeki rolüne doğrudan değinilmediği görülebilir. Burada vurgulanmak istenen, aktif bir yerleştirme projesinde çevirmenin artık izole bir uzman olarak karar alamayacağı ve kararların ekip temelli olarak alınması gerektiğidir. Bu nedenle Skopos kuramının günümüzde oldukça popüler olan yerleştirme endüstrisine uygun olarak yeniden yorumlanması gerekebilir. Yerleştirmeyi dilsel bir problem olarak ele alarak, bir endüstrisi olduğunu ileri süren görüşlere rağmen, Skopos kuramını özelde bu alana uyarlayarak, yeniden yorumlama, bir endüstriyel söyleme karşı boyun eğme olarak düşünülmemelidir. Zira bu alan dışlanır ve çeviribilim çatısı altında incelenmezse, bir süre sonra ayrı bir disiplin olarak çeviriden kopabilir. Günümüzde en çok çevirilerin yapıldığı alanlardan biri olan yerleştirme ayrı bir disiplin haline gelip çeviribilimden koparsa, çeviribilim için bir kayıp olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle entegre edici yaklaşımların benimsenerek, yerleştirme üzerine kuramların geliştirilmesi veya mevcut kuramların bu alana özgü olarak yeniden uyarlanması gereklidir. Unutulmamalıdır ki, bugünkü koşullarda çevirmenin süreçte yalnız bırakılması kabul edilemez.

6. Sonuç

Bu çalışmada işlevci yaklaşımlar arasında yer alan HolzMänttari'nin çeviriye ilişkin eylem kuramı ve Vermeer'in Skopos kuramı günümüz koşulları çerçevesinde değerlendirilmiş ve yerleştirme endüstrisinin söz konusu kuramlar üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Vermeer'in bir kuramın yeni sonuçlar üretebilmek ve yeni nesillere faydalı olabilmesi amacıyla yeniden yorumlanabileceği düşüncesinden yola çıkarak, yerleştirme endüstrisinde çeviri kuramlarının yeri sorgulanmıştır. Mänttari ve Vermeer'in Skopos kuramları çevirmeni çeviri sürecinde uzman olarak ele almaktadır. Ancak yerleştirme endüstrisi gibi ekip temelli bir çeviri anlayışında, çevirmenin bir uzman olarak çeviri sürecinde yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler, diğer aktörler tarafından da eş süremliler olarak anında paylaşılmakta ve gözetilmektedir. Ayrıca yerleştirme projesinde; proje yöneticisi, çevirmen, yerleştirme mühendisi, yazılım mühendisi, masaüstü yayıncılıkla ilgilenen bireylerin bulunması ve bunların ağ teknolojisiyle eş süremliler olarak koordineli bir şekilde çalışmaları, Mänttari'nin klasik işbirliği modelinden ayrı bir model teşkil edebilir. Bu nedenle mevcut kuramların yeni koşulları kapsayacak şekilde yeniden yorumlanması gerektiği ileri sürülebilir. Yerleştirme, endüstriyel bir söylem olarak düşünülür ve göz ardı edilirse, çeviribilimden kopabilir ve Pym'in tabiriyle yerleştirme çalışmaları/araştırmaları (2004) ve belki de çok ileride yerleştirme bilimi olarak aynı bir disipline dönüşebilir. Bunun çeviribilim için bir kayıp olacağı düşünülmektedir. Yerleştirme endüstrisinin çeviriyi dilsel problem olarak ele aldığını ve çevirinin sadece bunun sadece bir adımı olduğunu (bkz. Esselink, 2000) ileri süren görüşler de vardır. Ancak çevirinin, yerleştirmenin dilsel aktarımla ilgili bir adımı olarak görülmesi doğru bir yaklaşım değildir. Zira uluslararasılaştırma olmadan yerleştirme

yapmak nasıl mümkün değilse, çeviri olmadan da yerelleştirme yapılması mümkün değildir. O halde, çeviri bir yerelleştirme projesinin özünü oluşturmaktadır demek yanlış olmaz.

Son olarak, yerelleştirme endüstrisini meydana getiren teknolojilerin ve çeviriye yardımcı araçların geliştirilmesi geleneksel çeviri kuramları veya bu kuramlara bağlı uygulamalara farklı bir boyut getirmiştir. Dijital çağı yaşadığımız yirmi birinci yüzyılda, daha entegreli yaklaşımların (bkz. Snell-Hornby, 1988) geliştirilmesi çeviribilimin olgun bir disiplin olarak yeniliklere açık dinamik yapısını olumlu anlamda etkileyecektir. Çeviribilim böylelikle disiplinler arası olmanın ötesine geçerek, disiplinler ötesi bir bilim dalı bile olabilir (krş. Yazıcı, 2011). Bu noktada, çeviribilimcilerin görgül ve kuramsal çalışmaları bir arada ele alan çalışmalar yapması çeviribilim açısından oldukça önemli bulgular sağlayabilir.

Kaynaklar

- BASIL, Hatim ve MUNDAY Jeremy (2004). *Translation, An Advanced Resource Book*, Routledge (Taylor&FrancisGroup), Londra ve New York.
- BOWKER, Lynne (2002). *Computer Aided Translation Technology: A Practical Introduction*, University of Ottawa Press, Kanada.
- ERSOY, Hüseyin (2012). *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*, Araştırma yayınları, Ankara.
- ERSOY, Hüseyin ve BALKUL, Halil İbrahim (2012). “Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar”, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt:7, Sayı, 2, s.295-307.
- ESSELINK, Bert (2000). *A Practical Guide to Localization*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- GÜRÇAĞLAR-TAHİR, Şehnaz (2011). *Çevirinin ABC’si*, Say Yayınları, İstanbul.
- HOLMES, James. S (1972/2008). “The Name and Nature of Translation Studies”, *Translation Studies Reader*, İçinde Edt. Lawrence Venuti, Routledge, Londra ve New York, s. 172-185.
- HOLZ-Mänttäari, Justa (1984). *Translatorisches Handeln Theorie und Methode (Translatorial Action: Theory and Method)*, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki.
- MUNDAY, Jeremy (2008). *Introducing Translation Studies Theories and Applications*, Routledge, Londra ve New York.
- ÖNER, Işın-Bengi (2006). “‘Yerelleştirme’nin Tanımı”, *Varlık*, İçinde Edt. Enver Ercan, s.33-35.
- PYM, Anthony (2010). *Exploring Translation Theories*, Routledge, Londra ve New York.
- PYM, Anthony (2012). “Translation Skill Sets in a Machine Translation Age”, *Inter Cultural Studies Group*, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, İspanya, s.1-17.

http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/training/2012_competence_pym.pdf

Erişim

Tarihi: 20.05. 2015.

PYM, Anthony (2004). *The Moving Text: Localization, Translation and Distribution*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam ve Philadelphia.

REISS, Katharina ve VERMEER, Hans J. (1984/2014). *Grundlegungeinerallgemeinen Translationstheorie* (Towards a General Theory of Translation: Skopos Theories Explained) (translated by Christiane Nord), Routledge, Londra ve New York.

SIN-WAI Chan (2013). “Approaching Localization”, *The Routledge Handbook of Translation Studies*, İçinde Edt. Carmen Millán ve Francesca Batrina, Routledge, Londra ve New York, s. 347-362.

SNELL-HORNBY, Marry (1988). *Translation Studies: An integrated approach*, John Benjamins Publishing, Londra.

VERMEER, Hans J. (1989/2000). “Skopos and Commission in Translational Action” *Translation Studies Reader*, İçinde Edt. Lawrence Venuti, Routledge, Londra ve New York, s. 221-232.

VERMEER, Hans J, (1994). “Translation Today: Old and New Problems”, *Translation Studies: An Interdiscipline*, İçinde Edt. Mary Snell-Hornby, Franz Pöchhacker ve Klaus Kaindl, s. 3-16.

YAZICI, Mine (2011). *Çeviribilimde Araştırma*, Multilingual, İstanbul.